

Alan Wolfe

The Seamy Side of Democracy

Repression in America

David McKay Company, Inc., New York 1973, XII + 306 stranica

Ovu analizu represije kao bitnog sastavnog dijela američkog liberalnog društva, od njegova postanka do danas, Wolfe je očito pisao za svoje sugrađane, pa se katkada čini da im se neposredno obraća. Naslov je pomalo pretenciozan jer se u cijelom djelu ne izlazi iz okvira američkog društva, ali zato podnaslov bolje tumači predmet.

Knjiga počinje tvrdnjom da sve više Amerikanaca, najrazličitijih društvenih položaja, otkriva mračne strane povijesti svoje zemlje. Čak se i opravdanost dosadašnjih ratova — najsvetije od svih američkih institucija — dovodi u pitanje. »Ova je knjiga« — kaže Wolfe — »na izvjestan način dio tog prevrednovanja američke prošlosti«.

Uvijek su se Amerikanzi ponosili svojom zemljom smatrajući je slobodnom od represije i pribježištem svih onih koji u vlastitoj zemlji nemaju slobode mišljenja, govora i bogoslužja. Danas je svakome jasno da je represija neodvojivi dio američke demokracije. Poslije Drugoga svjetskog rata u SAD se mnogo piše o totalitarizmu i represiji u fašističkim državama i SSSR-u, ali se potpuno prešućuje represija u vlastitoj zemlji. Karakterističan primjer nasilnog likvidiranja nenasilne opozicione grupe, Wolfe nalazi u ugušivanju radničke organizacije Industrial Workers of the World (IWW). Vlastodršci su upotrijebili sva dostupna sredstva da unište IWW uključujući i masovan sudski proces protiv rukovodstva organizacije, na kojem su, usprkos nedostatku čvrstih dokaza o bilo kakvom kršenju zakona, izrečene teške vremenske kazne. Uz fizičku primjenjuje se i ideološka represija. Stvaraju se posebne organizacije koje rade na suzbijanju nepoćudnih ideologija. Vlasti više vole upotrebljavati »meku« ideološku represiju. Fizička se primjenjuje samo kad prva nije dovoljno uspješna. Najčešće se kombiniraju obje (»stick and carrot«).

Mnogi autori, kaže Wolfe, shvaćaju (riječ) represiju preširoko, tako da ona obuhvaća skoro sve aktivnosti vlasti. Wolfe je upotrebljava samo za one djelatnosti kojih je svjesni cilj neutralizacija ili uništenje neke opozicione grupe, odnosno pokreta. Represivnost nije nešto naknadno dodato prvobitno nerepresivnom liberalnom društvu pa čak ni liberalnoj teoriji. Idejnim ocem liberalizma obično se smatra J. Locke, koji, nasuprot T. Hobbesu, daje maksimalnu slobodu pojedincu i ostavlja neznatnu vlast državi. Istina, Locke proklamira pravo na pobunu, ali samo ako je ugroženo privatno vlasništvo, jer je »očuvanje imovine« za njega i razlog ljudskog udruživanja. Zato Lockeov liberalizam znači slobodu vlasništva, a ne slobodu čovjeka. U njegovu sistemu siromašni nemaju nikakva prava na pobunu. On izričito kaže da njihova pobuna ne može biti legitimna. Razlika između Hobbesa i Lockeja gotovo je nebitna. Hobbes više naglašava pravo suverena, a Locke pravo vlasništva, ali obojica zastupaju interese imućnih i represiju siromaš-

nih i eksploatiranih. Liberali, koji zastupaju pluralističku koncepciju društva, tvrde da je država neutralna u sukobu različitih društvenih klasa i slojeva. Da je to neistinito jedva da treba i spomenuti. Država je uvijek prisutna u korist vladajućih slojeva. Tu pristranost odlično ilustrira usporedba kazna izraženih na sudskim procesima rukovodilaca IWW i onih izrečenih rukovodiocima kompanija koje su dogovarale monopolske cijene (npr. Westinghouse). Iz razmatranja sličnih slučajeva Wolfe izvodi slijedeća pravila:

a) Kada država intervenira protiv grupe iz vladajućeg sloja, radi to zbog snažnog pritiska potlačenih, a gledajući dugoročno njena intervencija najčešće koristi toj istoj grupi.

b) U sukobu dviju grupa nepriviligiranih, država će pomoći onu grupu koja može bolje poslužiti vladajućim interesima. Ukoliko suprotna grupa postane opasna za sistem, bit će suzbijena svim raspoloživim sredstvima.

c) Ako se sukobe dvije grupe iz vladajućeg sloja, država će posredovati da što prije dođe do nagodbe, kako se u konflikt ne bi uključili potlačeni.

U SAD su česta suprotna mišljenja o tome tko vlada zemljom. Najčešće se vladajuću klasu (ruling class) tj. ekonomsku elitu suprostavlja političkoj eliti ili eliti moći. Wolfe kaže da je ta konfrontacija izlišna jer obje elite postoje paralelno, ali nešto kasnije zaključuje da prednost ima ekonomska elita i da joj je politička podređena. Vladajuća klasa određuje društveno-politički sistem (polity): formira okvire unutar kojih politička elita donosi i provodi odluke (policy). Politička elita ima značajnu moć, osobito u vrijeme kriza izazvanih unutrašnjim ili međunarodnim sukobima, ali je njeno djelovanje svedeno na izbor alternativa koje je vladajuća klasa odredila tako da učvrsti svoju dominaciju nad svim ostalim grupama u društvu, pa i političkom elitom. Zanimljivo je ovo usporediti s Millsovim pogledima na američko društvo: »Imamo sigurno najbolji sistem na svijetu, ali često dolazimo na pomisao da smo samo gledaoci na predstavi — s pravom da gledamo kako glumci dolaze i odlaze, s pravom da aplaudiramo i negodujemo pa čak i da promijenimo glumce. Ali nemamo pravo da promijenimo scenarij. Jer izgleda da je on napisan jednom za uvijek — i nismo ga mi napisali« (*White Collar*).

Na pitanje kome koristi represija odgovor je nedvosmislen: samo s pomoću represije može se vladajuća klasa održati na vlasti, dok ostalim višim i srednjim slojevima (koji je provode) represija može koristiti, ali isto tako može biti uparena i protiv njih samih. Wolfe daje kategoričan odgovor i na pitanje pripadaju li manageri vladajućoj klasi. Dok god su oni samo manageri ne pripadaju vladajućoj klasi ali nije isključeno da pripadnik vladajuće klase bude i manager. Suprotno raširenom mišljenju da su sindikati veoma moćne organizacije koje sudjeluju u donošenju odluka na najvišem nivou, autor smatra da je njihov utjecaj lokalni i moć ograničena na pogađanje s drugim moćnim grupama unutar sistema po unaprijed određenim pravilima koja onemogućavaju ozbiljno ugrožavanje postojećega. Ipak radnici nisu najbesspomoćniji članovi društva. Ispod njih se nalaze nezaposleni (većinom obojeni), omladina i većina žena (kućanice i sl.). Te grupe, po pravilu, ne odlučuju ni o svojim vlastitim životima. Uzroci obespravljenosti žena i omladine nisu ekonomski, jer obje grupe imaju znatnu kupovnu moć. Teško se s time složiti i možda je položaj ovih dviju grupa najbolje određen Veblenovim pojmom zastupničke potrošnje.

Jedna od najvećih dilema onih koji se služe represijom jest upotreba fizičkog nasilja: njegova efikasnost i rizičnost. Dosad su svi vlastodršci naučili da je Napoleon bio u pravu kada je rekao da se na bajunetima ne može sjediti. Zato i usavršavaju nove suptilnije oblike fizičke represije, koje kombiniraju sa djelotvornijom ideološkom represijom. Sve značajnije sredstvo represije postaju zakoni. Oni se danas kroje po mjeri da bi služili dnevnim potrebama u suzbijanju borbe potlačenih, a stariji se zakoni tako interpretiraju i selektivno primjenjuju da bi pogodili samo opozicionare i njihove organizacije. Tako se protiv ljevičara uveliko koriste zakoni o narkoticima, o useljenju u zemlju, o javnom redu, o obavezama građana i naravno politički zakoni. Opozicionare hapse da bi ih ubrzo pustili bez ikakve optužbe. U njihove organizacije ubacuju se špijuni i provokatori, u njihove urede vrše se provale, te prepadi na političke skupove.

Ideološka represija, koje su glavni nosioci obitelj, škola i sredstva masovnih komunikacija, danas dolazi ispred fizičke. Razvijaju se specijalne privatne i državne organizacije koje se bave isključivo indoktrinacijom — u zemlji i inozemstvu. Njihov je krajnji cilj da navedu potlačene da zavole svoje ropstvo i to im u velikoj mjeri uspijeva. Državna se propaganda osobito trudi oko nacionalnih manjina i javnih službenika, posebno u školstvu. Gotovo svaka grupa javnih službenika ima svoje udruženje u kojemu je članstvo najčešće obavezno pa je ono zapravo filter kroz koji ne mogu proći njihovi protivnici.

Represija se, naravno, i izvozi. O fizičkoj se češće piše i govori, ali ni ideološka ne zaostaje za njom. Američka je vlada, između ostalog, najzaslužniji čimbenik poraza Komunističke partije Italije na izborima 1948. Uz produženo emitiranje »Glasa Amerike« isključivo posvećeno antikomunističkoj propagandi SAD su neposredno prije izbora (1) najavile Marshalov plan, (2) predložile Italiju u članstvo UN i (3) sklopile ugovor o prijateljstvu začimivši to prijateljnom kako će sve povući ako komunisti pobijede na izborima.

U novije vrijeme često se čuje da je represija u opadanju i da će sasvim nestati kada liberali definitivno nadvladaju konzervativce. Wolfe dokazuje da su liberali na vlasti skloniji represiji (fizičkoj), jer u masama pobuđuju očekivanja koja ne mogu ispuniti pa time oživljavaju aktivnost osporavatelja postojećeg sistema. Liberalizam je u neprestanoj krizi jer u sebi nosi nepomirljive suprotnosti. On imućnoj manjini osigurava slobodu koja ima privid opće slobode. Kada nepriviligirani posegnu za tom slobodom, silom ih se vraća na njihovo mjesto. Nasuprot tome pod vladom konzervativaca nitko i ne pomišlja na promjene, pa naizgled sve biva mirno i harmonično. To je zapravo mnogo strašnije, jer ljudi kao da su se pomirili sa svojim neljudskim položajem, dok se u prvom slučaju, iako bezuspješno, bore za bolji život. Ispada da se ne treba bojati policijske države (kao kod Orwella), nego države u kojoj će policija biti sasvim nepotrebna, jer će robovi zavoljeti svoje ropstvo i ljubomorno ga čuvati (na primjer Brave New World).

Posljednja dva poglavlja sigurno su najslabiji dio knjige. Tu se autor zalaže za nekakav socijalizam za koji nije jasno kako nastaje ni hoće li ikada prerasti u komunizam. Jedino se zna da neće više postojati vladajuća klasa kao u kapitalističkom društvu (tu ubraja i SSSR, nazivajući ih državnim kapitalizmom), ali će i dalje postojati represija i to s dva glavna razloga: prvo, što se upravljači (funkcionari) koji često griješe i dalje žele zadržati na svojim položajima; drugo, zbog borbe protiv ostataka razvlaštene vladajuće klase. Kako autor zamišlja socijalizam može se posredno zaključiti iz simpatija koje pokazuje prema kineskom i kubanskom socijalizmu, premda upozorava da konkretni oblici socijalizma zavise u najvećoj mjeri od specifičnih povijesnih uvjeta svake zemlje. Utoliko ni Kina ni Kuba ne mogu biti model za američki socijalizam. Wolfe ne spominje ni evropske socijalističke zemlje a ni samoupravljanje.

Može se reći da je autor dao dobar prikaz i analizu represije u američkom društvu u našem stoljeću. Dao je i prihvatljive odgovore na pitanja »što ne« i »kako ne«, ali kao i toliki drugi koji se bave ovom temom, ostao je nemoćan pred pitanjem »kako da«. On ne nudi čak ni utopijsko rješenje. Njegov »socijalizam« ne samo da nije utemeljen, razgraničen i pozitivno određen nego nije dovoljno ni negativno određen. Wolfe bi ukinuo vladajuću klasu i zadržao sve ostalo, a istodobno se divi kineskom socijalizmu zasnovanom na jednakosti siromašnih. (You can't eat your cake and have it too, comrade Wolfe.) Na jednom mjestu kaže da socijalizam mora biti demokratski da bi uopće bio socijalizam. Tome bi po našem sudu trebalo dodati da treba biti zasnovan na samoupravljanju da bi uopće bio socijalizam.

Vladimir Marušić